

București — capitala revoluționară a organizațiilor și luptelor muncitorești (1918—1933)

La prima vedere s-ar părea că, avînd un asemenea titlu, comunicarea de față încearcă să forțeze o ușă deschisă. Nimic mai firesc — ar putea spune unii: Capitala țării a fost și este inclusiv Capitala organizațiilor muncitorești. Cercetînd însă starea de fapt a problemei stabilirii capitalei, adică a centrului de reședință, administrativ și politic al organizațiilor muncitorești — dar nu numai muncitorești, — ca sediu al inițiativelor celor mai înaintate și mai competente, ca reședință a conducătorilor permanenți ai mișcării maselor pe scară națională, constatăm că această problemă a avut complicațiile ei, că ea, fixarea sediului central, adică a „Capitalei” în București, n-a întrunit întotdeauna sufragiile tuturor.

Înainte de a face o analiză a cauzelor care au determinat ca în diverse perioade Bucureștiul să nu joace rolul de centru administrativ politic care să grupeze reședințele tuturor organizațiilor politice, profesionale, culturale și sociale muncitorești, să ne referim în câteva cuvinte la tradiție. Bucureștiul a fost reședința celei dintîi centrale muncitorești, anume „Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România” din 1872. Încă de pe atunci Cetatea lui Bucur a devenit pentru muncitorimea din toate regiunile istorice, centrul mișcării revoluționare românești. De-a lungul anilor, Constantin Mille, Ion C. Frimu și alți socialiști români au vizitat și sprijinit mișcarea socialistă și muncitorească din Transilvania.

În 1918, la 1 decembrie, aducîndu-și aportul la desăvîrșirea unității naționale, mișcarea socialistă și muncitorească din Transilvania s-a unit pentru totdeauna cu aceea din România. Bucureștiul devenind centrul administrativ și politic al statului român unitar, este totodată centrul politic și ideologic al mișcării muncitorești revoluționare. De altfel, încă în noiembrie același an, organele conducătoare (provizorii) ale Partidului socialist român și al Uniunii generale a sindicatelor își reluaseră activitatea în capitală, la București și acționau în numele întregii mișcări muncitorești din România.

Nu ne ocupăm în prezenta comunicare cu probleme ale refacerii organizațiilor socialiste și sindicale din județele țării, nici de mișcarea grevistă, de acțiunile politice ale clasei muncitoare. Vom menționa doar că începută în anul 1917 în Moldova și în Transilvania și în 1918 în Muntenia, acțiunea de reconstrucție a secțiilor partidului socialist și a sindicatelor era în plină desfășurare cînd, la sfîrșitul anului 1918, la 26 (13) decembrie, guvernul liberal a încercat să înăbușe în fașă mișcarea

revoluționară, să instaureze un regim draconic, să statornicească sistemele muncii forțate sub amenințarea armatei introdusă în fabrici și instituții. Evenimentele s-au petrecut la București. Muncitorimea din capitala țării a plătit cu singele a peste 100 eroi proletari îndrăzneala de a se fi organizat în organizații proprii de clasă și de a fi cerut drepturi și libertăți democratice, un regim de muncă modern, aplicarea votului universal, pline, pace, libertate.

La 13 (26) decembrie 1918 avusese loc, de fapt, o primă ciocnire deschisă din perioada postbelică între proletariatul bucureștean condus de Comitetul Executiv al Partidului socialist și de Comisia generală a sindicatelor și forțele represive militare conduse de guvernul liberal și Marele Stat Major. Clasa muncitoare nu s-a lăsat intimidată de violența loviturii dușmanului de clasă. Ea și-a modificat însă tactica de luptă. Până la 13 decembrie în fruntea maselor care puseseră stăpânire pe stradă se aflau organizații muncitorești cu un număr restrâns de membri. Evenimentele din 13 decembrie i-a demonstrat muncitorimii din întreaga țară că burghezia și guvernul ei nu vor ceda nimic fără a fi siliți, iar pentru a le sili este necesară organizarea marii armate proletare în sindicate și întărită conducerea de către partidul socialist. Așa a început, tot ca urmare a semnalului dat de București, marea campanie de cuprindere a salariaților în sindicate și organizarea grevelor numai prin intermediul sindicatelor. Această acțiune organizatorică s-a încheiat cu un succes strălucit: De la cca. 40.000 membri de sindicat cîți existau în întreaga țară în anul 1914, pînă în vara anului 1920 numărul salariaților organizați s-a ridicat la aproape 300.000 — ceea ce, în condițiile capitalismului, însemna foarte mult. Cercurile guvernante urmăriseră să facă din 13 decembrie 1918 un mormint al mișcării muncitorești revoluționare. Muncitorimea capitalei, urmată apoi de aceea din întreaga țară, a făcut din aceasta o rampă de lansare a unei acțiuni glorioase. Capitala țării se prezenta în 1920 cu peste 50.000 de salariați organizați. În acest fel inclusiv din punct de vedere cantitativ, Bucureștiul își cucerise rolul conducător. El își justifica pe deplin rolul de capitală a mișcării muncitorești din România.

Dar împrejurări speciale obiective și tendințe subiective, care-și aveau izvorul în oportunism și teama de revoluție, au făcut ca Bucureștiul să nu fie centrul organizatoric al mișcării sindicale și al mișcării socialiste din întreaga țară. Astfel, crearea Consiliului Dirigent în Transilvania, din care făceau parte și conducători ai mișcării muncitorești (150 reprezentanți) și recunoașterea legală a sindicatelor printr-o decizie a celui organ statal autonom, au determinat constituirea uniunilor sindicale și a unui consiliu sindical regional coordonator, toate cu sediile la Sibiu, unde-și avea reședința și Consiliul Dirigent. Un număr de Uniuni sindicale și-au fixat sediul central la Cluj. Pe de altă parte, în Bucovina, conducătorii sociali-democrați tributarți Internaționalei a II-a, au dat o altă structură organizatorică sindicatelor și au creat uniuni sindicale, toate cu sediile la Cernăuți. Neașteptînd ședințele automate ale Consiliului Dirigent, bănățenii și-au creat uniuni sindicale cu sedii în orașul Timișoara, conduse la rîndul lor de un „Partid Socialist din Banat” și de o Comisie sindicală regională, cu sediul tot în Timișoara.

Evidenț, organizațiile din vechiul regat își aveau toate reședințele la București, capitala țării.

Așadar, pînă în 1921, mișcarea muncitorească din România avea mai multe capitale: la București, la Sibiu, Cluj, Timișoara și Cernăuți. Trebuie imediat adăugat că clasa muncitoare în ansamblul ei național a văzut întotdeauna în București centrul conducător și coordonator al acțiunilor. Privirile maselor muncitoare se îndreptau mereu spre farul călăuzitor cel mai înalt care era la București, căci imensa majoritate a organizațiilor socialiste și sindicale recunoștea rolul conducător și coordonator al Consiliului General al Partidului Socialist și al Comisiei generale a sindicatelor, cu sediul la București. De altfel, la începutul anului 1919, Comisia generală a sindicatelor din România, a dat mandat special secretarului cu propagandă al acestui for, M. Bălineanu, de a organiza și controla mișcarea sindicală pe întregul teritoriu al țării¹. În același sens trebuie menționat și faptul că forurile politice și profesionale cu sediul la București aveau statutele organizațiilor din Ardeal, Banat și Bucovina spre a le imprima caracter unitar pe scara întregii țări². Scopul urmărit de către organele centrale ale Partidului socialist și acelea a sindicatelor, a fost realizarea unității de acțiune ca mijloc eficace pentru realizarea unității organizatorice a sindicatelor.

La Conferința din mai 1919 de la București, ca și la Conferința de la Iași din decembrie 1919, același an, s-au adoptat hotărâri privind lărgirea componenței organelor conducătoare ale Partidului Socialist din România prin acordarea unui număr de locuri socialiștilor ardebeni și bănățeni.

Cele opt locuri fixate pentru Consiliul general sindical cu sediul la București, au fost repartizate de Conferința de partid și sindicală din Ardeal și Banat din 14 și 15 decembrie 1919 următoarele localități: Brașov, Sibiu, Cluj, Timișoara, Anina, Reșița și Petroșani. Două locuri rămîneau la dispoziția Comitetului Executiv întregit și urmau a fi completate ulterior³. În fine, proiectul statutului general al sindicatelor din România publicat în martie 1920 prevedea că toate organele conducătoare centrale ale mișcării sindicale își au sediul în București⁴.

Un moment de o excepțională importanță pentru stabilirea Bucureștiului ca centru conducător l-a constituit crearea Partidului Comunist Român.

Rod al unei îndelungate experiențe de luptă, al unirii politice a proletarietului din România întregită, al călirii din anii avîntului revoluționar, Partidul Comunist Român, făurît în mai 1921, a avut o importanță hotărîtoare pentru conducerea mișcării sindicale pe drumul îndeplinirii de către proletariat a sarcinilor sale istorice.

Crearea P.C.R. a însemnat plantarea principiilor marxist-leniniste în mișcarea noastră muncitoare. Ea a marcat începutul unei perioade noi, superioare în dezvoltarea mișcării noastre muncitorești.

¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul 5, mapa 22.

² Loc. cit., mapa 19.

³ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, Editura politică, București, 1968, p. 274.

⁴ Socialismul în XV nr. 59 din 20 martie 1920.

P.C.R. a realizat o cotitură în strategia și tactica clasei muncitoare, a dat o apreciere științifică perspectivei înfăptuirii idealului socialist. Mișcarea sindicală din România a avut în Partidul Comunist, creat în mai 1921, un învățător înțelept, un educator, un conducător politic încercat și devotat fără margini clasei muncitoare și poporul român. Actul din 8—12 mai 1921 a avut însă și o altă semnificație. P.C.R. a fost primul — și singurul cîțiva ani — partid politic al României care era expresia tuturor organizațiilor socialiste din întreaga țară. Nici un partid politic burghez nu reușise, în acel an, această performanță; toate aceste partide aveau un caracter regional, cu influență și aderenți în limitele unor regiuni istorice ale țării. După cum se știe, Congresul de constituire al P.C.R. avusese loc în București, iar sediul central al Comitetului Executiv Provizoriu, a fost stabilit în București.

Iată însă că elementele cărora le era teamă de revoluție, care fuseseră eliminate în ianuarie 1921 din Partidul Socialist-Comunist, au trecut la regrouparea forțelor social-democrate fixîndu-și reședințele nu în capitala țării, care se afirmase ca o capitală roșie, revoluționară, ci în alte centre. Astfel au fost constituite „Partide social-democrate” sau „socialiste” cu caracter regional, care-și aveau sediile „centrale” fie la Cluj, fie la Timișoara sau la Cernăuți, iar altele la București. Elementele de la periferia mișcării muncitorești revoluționare au căutat să aducă argumente în sprijinul tezei că reședințele centrale ale organizațiilor muncitorești nu trebuie să fie stabilite în capitală, ci în alte localități.

Problema stabilirii sediului pentru forul conducător al organizațiilor proletare este, desigur, legată, printre altele, și de structura economică și compoziția socială a localității respective. Să exemplificăm teza într-un județ. Capitala județului Caraș era, în anii 1926—1933 orașul Oravița, care număra în total oca. 8000 de cetățeni, cei mai mulți meseriași și lucrători în micile ateliere, comercianți și funcționari administrativi etc. În schimb Reșița, localitate în componența județului Caraș, număra, numai proletari, oca. 18.000. Era limpede că sediul organizațiilor județene Caraș ale mișcării muncitorești nu era la Oravița, ci la Reșița, unde se afla și masa proletară organizată. În cazul Reșiței și în limitele unui județ, a învins deci centrul industrial asupra celui administrativ. După cum vom vedea, plecînd de la asemenea exemple, unii conducători ai organizațiilor muncitorești au încercat să facă o dogmă din stabilirea capitalei mișcării muncitorești acolo unde se aflau cele mai multe întreprinderi industriale. Aceștia aduceau în sprijinul dogmei lor argumentul că este necesar ca masele muncitoare să apere sediile organizațiilor proletare de atacul forțelor politice reacționare și al poliției sau jandarmeriei. Potrivit viziunii acestor dogmatici, clădirea care găzduia sediile organizațiilor muncitorești trebuia să fie un fel de castel feudal înconjurat de șanțuri și de centuri umane pentru a împiedica pătrunderea asediatorilor. Desigur, apărarea sediilor muncitorești era necesară, dar în deceniul al treilea al secolului XX, în România, existau, ca să ne exprimăm așa, arme mai moderne, mai eficiente, de apărare a organizațiilor muncitorești și a forurilor lor conducătoare, a cadrelor lor. Dar chiar dacă am accepta ca pe deplin justă teza cu privire la stabi-

lirea „capitalei“ mișcării într-un centru industrial, nu era în schimb justificată fuga de București a partizanilor liniștii sociale. Afirmăția lor că Bucureștiul este „un centru boieresc“, un oraș lipsit de proletari și de organizații capabile să apere reședințele organizațiilor muncitorești, nu rezistă nici chiar la primele probe. Bucureștiul era, chiar și în primul deceniu postbelic, un important centru industrial al țării, ba chiar cel mai important. Nu trebuie uitat că grupul cel mai numeros de „întreprinderi încurajate“ prin legile din 1887 și 1897 se aflau în Capitală. Aci se aflau întreprinderi metalurgice ca „Lemaitre“, în care lucra a treia generație de proletari. Potrivit datelor recensământului general din 1930⁵, orașul București concentra aproape 70.000 de muncitori în întreprinderi industriale, cărora li se adăugau 24.000 lucrători din Transporturi și Comunicații, 30.000 lucrători în comerț, 32.000 funcționari publici, aceste ultime categorii de salariați participând ori de câte ori conducătorii revoluționari au știut să-i cheme și să-i mobilizeze, la acțiunile proletare. (S-o spunem în paranteză că, în acei ani, nici un alt oraș din România nu avea în total 154.000 cetățeni, în timp ce Bucureștiul avea atîția salariați).

Creșterea numărului de lucrători industriali la București, în deceniul al 3-lea al secolului nostru, a îngrijorat cercurile guvernante reacționare. În anii 1922—1928, cînd au fost înființate în capitală zeci și sute de întreprinderi industriale, deputații care reprezentau în parlament grupări conservatoare și moșieresti s-au ridicat insistent împotriva înființării stabilimentelor industriale în București, invocînd „pericolul roșu proletar“ și motivînd cu argumente după care Capitala trebuie să rămînă exclusiv un centru administrativ-funcționaresc și mic-meșteșugăresc. În acest scop unii deputați propuneau chiar mutarea din București a unor industrii existente⁶.

Așadar, argumentul dogmaticilor este foarte puțin rezistent. În realitate, ei își alegeau „capitala“ în alte centre pentru a fugi de marea curent revoluționar. Nu-i întîmplător faptul că sediile tuturor organizațiilor consecvent revoluționare au fost totdeauna fixate în orașul București, capitala țării. Astfel după stabilirea reședinței C.C. al P.C.R. la București, în mai 1921, primul Congres general al sindicatelor din România întregită, ținut la Brașov în octombrie acelaș an, a respins propunerea de a fixa sediul central în alt oraș și a votat pentru București⁷. Congresul sindical de la Sibiu, din iunie 1922, a ales tot Bucureștiul pentru sediul Consiliului general sindical; în octombrie 1923, cînd s-au constituit, sindicatele unitare revoluționare au fixat reședința organului lor conducător central tot în capitală. În anii 1924—1928, la toate tratativele pentru refacerea unității sindicale, una dintre problemele mereu discutate a fost și aceea a sediului central. Comuniștii, activul sindical revoluționar, au militat perseverent pentru București⁸.

⁵ Recensămîntul general 1930, vol. VI, p. 280—285.

⁶ Vezi, Dezbaterile parlamentare, din anii 1925—1927.

⁷ Viața sindicală, din 30 octombrie 1921.

⁸ *Munca Grafică*, nr. 9 din septembrie 1926 și nr. 12 din februarie 1927; *Muncitorul pietar*, nr. 13 din 18 decembrie 1928.

În schimb liderii social-democrați care ajunseseră în situația unor generali fără armată, au ocolit cit au putut Bucureștiul. Astfel, în 1921, ei proclamă consiliul sindical regional de la Cluj drept „centrală sindicală” și-i stabilesc sediul la Cluj. În 1923, ei au spart Congresul sindical ținut la Cluj și au reinvestit Consiliul regional clujan cu titulatura de „Consiliu general” cu sediul la Cluj. Abia în 1927 social-democrații au stabilit sediul Confederației generale a muncii și al Partidului social-democrat, atunci creșt, la București, menținând însă orașul Cluj pentru reședința a numeroase uniuni sindicale social-democrate. În ceea ce privește P.C.R., toate congresele sale au stabilit de fiecare dată sediul C.C. la București, deși se afla în adâncă ilegalitate și era urmărit și căutat de Siguranța Generală.

După 15 ani de la memorabilele evenimente din 13 decembrie 1918, în februarie 1933 Bucureștiul se va afirma încă o dată ca cetate revoluționară cu adânci urmări în istorie și cu larg ecou internațional.

Aceasta a fost o bătălie nu numai împotriva exploatării, ci pentru independența și suveranitatea națională. Baricada eroică a „Griviței” ceferiste bucureștene din 15—16 februarie 1933, apărată de zeci de mii de proletari și intelectuali din capitală, n-a fost numai o bătălie împotriva reacțiunii interne, ci și împotriva fascismului instaurat la putere, în ianuarie 1933, în Germania. În 1933 Bucureștiul s-a afirmat ca o capitală revoluționară europeană.

Bucureștiul „a condus” mișcarea grevistă din întreaga țară nu numai prin organele conducătoare care-și aveau aci sediul, ci și prin însăși grevele purtate de proletariștii bucureșteni. Una dintre primele greve din secolul trecut, a fost aceea a constructorilor bucureșteni ai liniei C.F.R. București-Giurgiu, în 1865. Marile mișcări greviste din 1888 au avut ca punct de plecare grevele ceferiștilor și tipografilor bucureșteni. Tonul în mișcarea grevistă din 1906, cu caracter antimonarhic (Hohenzolernii își sărbătoreau în 1906, 40 de ani de domnie), a fost dat tot de București. Tradiția va fi ridicată pe o treaptă superioară după 1918. Treisprezece decembrie vorbește de la sine. Au urmat grevele ceferiștilor din 1919 și 1920. Însăși greva generală din octombrie 1920 a început la 17 octombrie prin greva feroviarilor din Capitală. Contractul colectiv tip pe scara ramurii metalurgice, din 1923, a fost cucerit ca urmare a eroiceii greve de la „Lemăitre” din acel an, după cum însăși conducătorii UGIR au recunoscut. Legea de 8 ore și legea contractului colectiv din 1928 și respectiv din 1929, au fost adoptate de parlament ca urmare a presiunii mișcării greviste în fruntea căreia se afla proletariatul capitaliei.

Cădrelor conducătoare ale mișcării muncitorești din România s-au format în majoritatea lor în București, care a jucat rolul unei universități revoluționare. Aci s-au călțit cadrele revoluționare. Capitala a atras din toate colțurile țării talenți organizatori și propagandiști și i-a plasat în fruntea mișcării revoluționare.

Prin orice prismă am examina problema, concluziile conduc la același adevăr: Bucureștiul a fost întotdeauna capitala revoluționară a organizațiilor și luptelor muncitorești.

**Bucarest—Capitale révolutionnaire
des organisations et des luttes ouvrières
(1918—1933)**

RÉSUMÉ

En sa communication, M. G. Munteanu démontre que Bucarest, dès le commencement de l'industrialisation du pays, au siècle dernier, a eu un rôle dirigeant dans le développement du prolétariat et dans sa lutte pour l'émancipation. L'auteur présente des données qui illustrent le fait que les éléments à la périphérie du mouvement révolutionnaire ont eu peur spécialement de la Capitale, parce qu'elle transformait un mouvement modéré en un mouvement avancé. La transformation même du parti socialiste en parti communiste a été pour la plupart l'oeuvre du mouvement révolutionnaire ayant son centre à Bucarest. Le signal des grandes luttes de classe des années 1918—1920 a été donné par le prolétariat bucarestois le 13 décembre 1918. Dans la communication on mentionne les essais des cercles réactionnaires des classes dominantes d'empêcher la fondation des entreprises industrielles à Bucarest, craignant le développement du prolétariat et de sa lutte. Rien n'a pu quand même empêcher Bucarest de devenir la ville la plus industrielle du pays, avec le prolétariat le plus combatif, d'être la résidence de tous les organes centraux du mouvement ouvrier.